

Scenariokort: rättsprocessen för unga

Om polis, förhör, socialtjänst, vittnen och beslut

Ett diskussionsmaterial för skolor, föreningar och vuxna som vill hjälpa unga att förstå rättsprocessen på ett lugnt och begripligt sätt.

Så använder du scenariokorten

Scenariokorten är gjorda för samtal. Det finns inte alltid ett enkelt rätt svar. Poängen är att hjälpa unga förstå situationer som kan uppstå när något blir ett polisärende, när någon blir kallad till förhör eller när vuxna aktörer blir inblandade.

1 Välj ett scenario.

2 Läs upp situationen.

3 Låt deltagarna fundera enskilt i 1-2 minuter.

4 Diskutera i par eller smågrupper.

5 Samla tankar gemensamt.

6 Avsluta med: Vad är en trygg väg vidare?

Prata om situationen - inte om personer i rummet. Pressa inte fram egna berättelser.

Viktigt för dig som leder samtalet

Materialet fungerar bäst när tonen är lugn, saklig och tydlig. Syftet är inte att förhöra gruppen, utan att hjälpa dem förstå situationer och vägar vidare.

Håll ramen

- Håll samtalet lugnt och sakligt.
- Undvik att dramatisera processen.
- Förklara att misstänkt inte betyder dömd.
- Låt unga ställa frågor utan att känna sig dumma.
- Undvik att fråga om egna ärenden inför gruppen.
- Följ verksamhetens rutiner vid oro.

Samtalsfraser

- "Vi pratar om situationen, inte om någon här i rummet."
- "Vad tror ni personen undrar i det här läget?"
- "Vad hade varit viktigt att förstå innan man svarar eller agerar?"
- "Vem kan hjälpa om man inte förstår processen?"
- "Vad är en trygg väg vidare?"

Lova inte total tystnad om något allvarligt kommer fram. Säg hellre att du kan behöva ta hjälp på rätt sätt.

Polisen vill prata

En ung person blir kontaktad av polis efter en händelse utanför skolan. Personen vet inte om hen är misstänkt, vittne eller bara ska berätta vad hen sett.

Diskutera

- Varför kan det kännas skrämmande när polisen hör av sig?
- Vad är skillnaden mellan att vara misstänkt, vittne och målsägande?
- Varför är det viktigt att fråga om man inte förstår sin roll?
- Vem kan man prata med innan ett förhör?
- Vad kan vara klokt att tänka på?

Tänk på

Misstänkt, vittne och målsägande är olika roller. Den unge behöver förstå vilken roll hen har innan samtalet känns begripligt.

Trygg väg vidare

Fråga vad saken gäller och vilken roll du har. Ta hjälp av en vuxen du litar på om du känner dig osäker.

Jag såg bara lite

**En ungdom har sett en del av en händelse men inte allt. Personen tänker:
"Det jag såg spelar nog ingen roll."**

Diskutera

- Varför kan även en liten iakttagelse vara viktig?
- Vad ska man göra om man inte är helt säker?
- Varför är det bättre att säga vad man faktiskt vet än att gissa?
- Kan man säga "jag vet inte" i ett förhör?
- Vad kan hända om ingen berättar något?

Tänk på

Man behöver inte kunna hela händelsen för att säga något viktigt. Men det är skillnad på att minnas och att gissa.

Trygg väg vidare

Berätta bara det du faktiskt sett, hört eller vet. Gissa inte och fyll inte i luckor.

Förhör nästa vecka

En ung person blir kallad till förhör nästa vecka. Personen blir nervös och börjar söka på nätet efter vad som kan hända.

Diskutera

- Vad kan göra ett förhör nervöst?
- Varför är det viktigt att förstå vad misstanken eller frågorna gäller?
- Vilka vuxna kan vara bra att prata med innan?
- Vad är skillnaden mellan att förbereda sig och att prata ihop sig?
- Vad kan man säga om man inte förstår en fråga?

Tänk på

Det är klokt att förstå vad som ska hända. Det är inte klokt att skapa en gemensam historia med andra.

Trygg väg vidare

Ta reda på vad förhöret gäller. Prata med en trygg vuxen. Be om förklaring om du inte förstår en fråga.

Alla säger samma sak

Efter en händelse börjar en grupp unga prata ihop sig om vad de ska säga om någon frågar.

Diskutera

- Varför kan gruppen vilja prata ihop sig?
- Vad är risken med att bestämma en gemensam historia?
- Hur kan det påverka en utredning?
- Varför är det bättre att berätta sin egen bild?
- Vad kan man göra om andra pressar en att säga samma sak?

Tänk på

Att prata ihop sig kan skapa nya problem. En egen, saklig berättelse är bättre än en gruppversion som inte stämmer.

Trygg väg vidare

Berätta din egen bild. Låt inte andra bestämma vad du ska säga.

Radera chatten

Någon skriver i en gruppchatt att alla ska radera bilder, filmer och meddelanden efter en händelse.

Diskutera

- Varför vill någon att chattar ska raderas?
- Vad kan det betyda att någon säger "ta bort allt"?
- Kan digitala spår bli viktiga senare?
- Vad kan man göra om man blir pressad att radera?
- Vem kan man visa chatten för om man är orolig?

Tänk på

Digitala spår kan vara viktiga. Att radera på uppmaning kan göra det svårare att förstå vad som faktiskt hände.

Trygg väg vidare

Radera inte på uppmaning om något allvarligt har hänt. Spara det som kan vara viktigt och prata med en vuxen.

Socialtjänsten hör av sig

Efter en polisanmälan kontaktar socialtjänsten familjen. Ungdomen blir rädd och tror att allt nu är katastrof.

Diskutera

- Varför kan socialtjänsten kännas skrämmande?
- Vad är socialtjänstens roll när unga är inblandade?
- Är socialtjänsten samma sak som polis eller domstol?
- Varför kan stöd vara viktigt även om någon skäms?
- Vad kan man fråga om man inte förstår varför socialtjänsten kontaktar familjen?

Tänk på

Socialtjänsten avgör inte skuld på samma sätt som domstolen. Deras roll handlar om oro, stöd och situationen runt den unge.

Trygg väg vidare

Fråga vad kontakten handlar om. Be en trygg vuxen hjälpa till att förklara vad socialtjänsten vill veta.

Jag vill inte vittna

En ungdom har sett något men vill inte säga något eftersom hen är rädd för att andra ska bli arga.

Diskutera

- Varför kan det vara svårt att berätta vad man sett?
- Vad är skillnaden mellan att skvallra och att hjälpa till i en allvarlig situation?
- Vem kan hjälpa om man känner sig rädd?
- Varför kan vuxna behöva veta att någon känner sig hotad?
- Vad kan hända om ingen vågar berätta?

Tänk på

Rädsla är en viktig signal. Om någon är rädd för att berätta behöver vuxna hantera situationen tryggt.

Trygg väg vidare

Berätta för en trygg vuxen att du är rädd. Du ska inte behöva bära oro eller hot själv.

Det var bara ett skämt

Något börjar som skämt i en chatt. Någon skriver hotfulla saker, delar bilder eller driver med en person. Efteråt säger gruppen att "det bara var skämt".

Diskutera

- När kan ett skämt gå över gränsen?
- Varför kan saker på nätet bli allvarligare än man tänkte?
- Kan någon känna sig hotad även om avsändaren säger att det var skämt?
- Varför kan skärmdumpar bli viktiga?
- Vad kan man göra om en gruppchatt går för långt?

Tänk på

På nätet kan ord, bilder och skämt leva kvar och spridas. Det som var tänkt som skämt kan uppfattas som hot eller kränkning.

Trygg väg vidare

Skriv inte saker du inte kan stå för. Om något går för långt: sluta delta, spara bevis vid behov och prata med en vuxen.

Föräldrarna får veta

En ung person är mest rädd för hur vårdnadshavare ska reagera om polisen eller socialtjänsten hör av sig.

Diskutera

- Varför kan reaktionen hemma kännas värre än själva processen?
- Vad kan göra det lättare att berätta för en vuxen?
- Finns det andra trygga vuxna om man inte kan prata hemma först?
- Varför är det sällan bra att försöka dölja allt?
- Vad behöver vuxna tänka på när unga är rädda?

Tänk på

Skam och oro kan göra att unga gömmer saker. Det brukar inte göra situationen enklare.

Trygg väg vidare

**Ta hjälp av en vuxen du litar på.
Du behöver inte hantera oro ensam.**

Åklagaren beslutar

En ungdom får höra att åklagaren ska besluta om ärendet går vidare. Personen vet inte vad åklagaren gör.

Diskutera

- Vad tror många att en åklagare gör?
- Varför är bevisning viktig?
- Vad kan det betyda att ett ärende läggs ner?
- Betyder nedläggning alltid att inget hände?
- Vad kan man fråga om man inte förstår beslutet?

Tänk på

Åklagaren bedömer hur ärendet ska gå vidare. Bevisningen spelar stor roll, och alla ärenden hamnar inte i domstol.

Trygg väg vidare

Be en vuxen förklara beslutet. Det är okej att inte förstå alla juridiska ord direkt.

Domstol känns som film

En grupp tror att rättegång fungerar som i amerikanska tv-serier. De tänker att det handlar om smarta repliker, dramatiska erkännanden och att "vinna" inför domaren.

Diskutera

- Varför tror många att domstol fungerar som på film?
- Vad är skillnaden mellan rykten och bevis?
- Varför får båda sidor komma till tals?
- Vad betyder det att domstolen ska pröva vad som är bevisat?
- Vad kan vara bra att veta innan en rättegång?

Tänk på

Domstol handlar inte om drama. Det handlar om att pröva bevisning, höra parterna och fatta beslut enligt lag.

Trygg väg vidare

Fråga vad som kommer hända i domstolen. Ta hjälp av vuxen, försvarare eller stödperson om det är aktuellt.

Vad händer efteråt?

En ungdom undrar vad som kan hända efter ett beslut, en dom eller kontakt med socialtjänst.

Diskutera

- Varför kan "efteråt" kännas oklart?
- Vilka följder kan handla om ansvar?
- Vilka följder kan handla om stöd?
- Varför kan skadestånd eller samtal också vara konsekvenser?
- Vad kan hjälpa en ung person att gå vidare på ett bättre sätt?

Tänk på

Följder kan handla om både ansvar och stöd. Syftet är ofta att stoppa en dålig utveckling och göra nästa steg tydligare.

Trygg väg vidare

Fråga vad beslutet betyder. Ta hjälp att förstå både ansvar, stöd och nästa steg.

Avsluta samtalet på ett tryggt sätt

Avslutningen är viktig. Den hjälper deltagarna att lämna samtalet med en begriplig sammanfattning och en tydlig väg vidare.

Samtalsfrågor

- Vilket scenario kändes mest realistiskt?
- Vilket steg i processen är svårast att förstå?
- Vad betyder det att vara misstänkt?
- Varför är misstänkt inte samma sak som dömd?
- Vad kan man göra om man inte förstår en fråga?
- Vem kan man prata med om processen känns jobbig?

Avslutande princip

- **Fråga om du inte förstår.**
- **Gissa inte.**
- **Prata inte ihop dig.**
- **Ta hjälp av en trygg vuxen.**
- **Ta processen på allvar utan att få panik.**

Målet är inte att unga ska kunna juridik som experter. Målet är att de ska förstå processen bättre, våga ställa frågor och veta att hjälp finns.

Källor och vidare läsning

Materialet är pedagogiskt och förenklat. Det ersätter inte juridisk rådgivning eller myndighetsinformation i ett enskilt ärende.

Polismyndigheten

Information om unga som misstänks för brott och hur polisens arbete kan se ut.

Åklagarmyndigheten

Information om unga lagöverträdare, åtalsbeslut och åklagarens roll.

Sveriges Domstolar

Information om rättegång, påföljder och särskilda frågor som gäller unga.

Riksdagen / svensk lag

Lagen med särskilda bestämmelser om unga lagöverträdare och andra relevanta regler.

Viktigt att komma ihåg

Processen kan se olika ut beroende på ålder, händelse, brottsmisstanke, bevisning och behov av stöd. Använd materialet som samtalsstöd och komplettera med aktuell information från ansvariga myndigheter vid konkreta ärenden.

